

بررسی و شناخت اتاق بازرگانی بین المللی ICC در ایران

(تاریخ دریافت ۱۳۹۷/۰۳/۱۵، تاریخ تصویب ۱۳۹۷/۰۴/۱۵)

جعفر جمشیدی

چکیده

نظام داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی مهم‌ترین نظام داوری تجاری بین‌المللی در دوران معاصر است و همواره در عرصه داوری بین‌المللی پیشتاز و اثرگذار بوده و نقش مهمی در ترویج و توسعه اسلوب داوری در حل و فصل اختلافات تجاری بین‌المللی داشته است. هم قواعد داوری اتاق و هم آراء داوری که در چارچوب داوری‌های اتاق صادر می‌شود، از مهم‌ترین منابع حقوقی در زمینه داوری بین‌المللی است و از عوامل شکل‌دهنده و سازنده رویه داوری بین‌المللی به شمار می‌رود. ممتاز و پیشرو بودن نظام داوری اتاق و رواج و مقبولیت وسیع آن نزد تجار و بازرگانان و شرکتها و مؤسسات تجاری بین‌المللی مرهون عوامل گوناگون است که از جمله آنها می‌توان به چند عامل مهم‌تر که به جایگاه ساختاری آن برمی‌گردد اشاره کرد. اول، ریشه داشتن نظام داوری اتاق در بطن بزرگترین تشکل بخش خصوصی اقتصادی در سطح جهانی یعنی اتاق بازرگانی بین‌المللی و سابقه طولانی آن که سالهاست در عمل مورد استفاده است و تجربه می‌شود. دوم، داشتن مجموعه قواعد داوری منسجم و در عین حال منعطف که بیشترین آزادی عمل را برای اصحاب دعوی پیش‌بینی کرده است. این قواعد متناسب با تحولات حقوق داوری بین‌المللی و نیز نیازهای جدید در حوزه تجارت بین‌الملل طراحی شده و هر از چند سال مورد اصلاح و بازبینی قرار گرفته و آخرین بار نیز در سالهای اخیر مورد بررسی و تجدیدنظر واقع شده و قواعد جدید داوری اتاق از اول ژانویه ۱۹۹۸ (۱۱ دی ۱۳۷۶) لازم‌الاجرا شده و هم‌اکنون مورد استفاده است. سوم، استقلال و خودگردان بودن نظام داوری اتاق و برخورداری از یک سازمان داوری مناسب و مجهز و توانا مرکب از دیوان داوری و دبیرخانه آن، که اداره و نظارت مستمر و مؤثر بر جریان داوری‌هایی که به قواعد داوری اتاق ارجاع می‌شود، و نیز رفع و رجوع مشکلات و بن‌بست‌هایی که احیاناً در طول داوری حادث می‌شود، برعهده آن است.

واژگان کلیدی: اتاق بازرگانی بین‌المللی، نظام داوری اتاق، دیوان داوری و داور، داوری

بین‌المللی

بخش اول: اتاق بازرگانی

اتاقهای بازرگانی و صنایع و معادن از جمله قدیمی ترین سازمانهای مردم نهاد (NGO) ها هستند که به همت و تلاش مردان بزرگ صنعت و اقتصاد کشور پایه گذاری شده اند و تا امروز علی رغم همه فراز و نشیب ها به عنوان کانون و پایگاه عاملین و فعالان اقتصادی به ویژه بخش خصوصی طی طریق نموده اند. از آنجا که عزت و اقتدار اتاقهای بازرگانی در گرو حضور هیأت نمایندگان پر توان، دارای دانش، تجربه، مقبولیت، شجاعت، انگیزه و داشتن توان انجام فعالیتهای تیمی است، ما به عنوان عضو کوچکی از اتاق بازرگانی و صنایع و معادن اصفهان و به نمایندگی از طرف مجمع تشکلهای اقتصادی استان اصفهان که اکثر تشکل ها، انجمن ها، اتحادیه ها، سندیکاها، بنگاههای اقتصادی و شرکتهای بزرگش و کوچک سرمایه گذار استان عضو آن هستند، با عملکردی شفاف و روشن در دوره پنجم که به صورت شفاهی و مکتوب در دسترس اعضاء محترم اتاق بازرگانی قرار گرفته است، با هم عهد و پیمان می بندیم تا در جهت تداوم توسعه و ارتقاء اتاق بازرگانی لحظه ای درنگ نکنیم و به تمامی اعضاء اطمینان می دهیم راهی را که شروع کرده ایم با حمایت و مساعدت شما و تلاش و تدبیر بی وقفه ادامه دهیم.

بند اول: برنامه های اجرایی:

الف) شناخت کلی فعالیتهای، مزیتها، مشکلات و نیازهای اعضاء اتاق از طریق بازدیدهای دوره ای از فعالیتهای و توانمندی های اعضاء و بنگاه های اقتصادی - برگزاری گردهمایی های دوره ای و تخصصی برگزاری سمینارها و همایش های ماهانه - برگزاری جلسات سالانه به منظور ارائه گزارش به اعضاء اتاق در خصوص عملکرد سالانه اتاق-افزایش تعامل دو جانبه اعضاء اتاق از طریق مجله ماهانه اتاق و ارتباطات الکترونیکی. کاهش هزینه های نقل و انتقال سرمایه، شناسایی و بررسی پروژه های ملی و استانی به منظور کشف فرصتهای سرمایه گذاری و بهره گیری از آنها- هم افزایی توانمندی های اقتصادی اعضا - تأسیس و راه اندازی شهرک تجاری استان، ایجاد شرکتهای بزرگ سرمایه گذاری - تأسیس اتحادیه های صادراتی و

تقویت اتحادیه های موجود. ایفای نقش مؤثر در خصوصی سازی و فعالیتهای اقتصادی - تلاش در جهت تأمین امنیت اقتصادی و سرمایه گذاری

بند دوم: بررسی اهداف موضوع

- کمک در جهت تأمین امنیت اقتصادی و سرمایه گذاری در کشور است.
- کمک در جهت ایجاد فضای مناسب کسب و کار است.
- کمک در جهت اصلاح نگرش دولتمردان به بخش خصوصی است.
- کمک در جهت اصلاح ساختارهای اقتصادی کشور است.
- افزایش توانمندیها و دانائی های بخش خصوصی است.
- افزایش انتظارات به حق اقتصادی عاملین اقتصادی کشور است.
- کمک به پیوند اقتصاد ملی به اقتصاد بین الملل است.
- کمک در جهت رشد و توسعه اقتصادی کشور است.
- حفظ و توسعه کرامت بخش خصوصی است.

همانطور که گفتیم، اتاق بازرگانی بین المللی محل تجمع و تشکل بازرگانان و شرکتهای و مؤسسات تجاری بخش خصوصی از سراسر جهان است و کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که در عرصه تجارت و بازرگانی به معنای وسیع آن، منجمله صنعت، فعالیت دارند می توانند به عضویت اتاق در پاریس درآیند. ارتباط اتاق با بخش خصوصی هر کشور از طریق « کمیته ملی » اتاق در آن کشور است و عضویت تجار و بازرگانان هر کشور در اتاق نیز از طریق همین کمیته ملی صورت می گیرد. کمیته ملی اتاق را در هر کشور بازرگانان بخش خصوصی و فعالان در حوزه تجارت و بازرگانی تشکیل می دهند، که اغلب اعضای اتاق بازرگانی داخلی آن کشور نیز هستند. به هر حال، همین که اعضای کمیته ملی اتاق در کشور به حد نصاب (دست کم ۱۵ عضو) برسد و تأسیس شود می تواند در اتاق پاریس عضو شود و اعضای آن یکجا به عضویت اتاق بازرگانی بین المللی درمی آیند. کمیته ملی هر کشور رابط بخش بازرگانی و تجارت آن کشور با اتاق بازرگانی بین المللی و بالعکس است و از خدمات اتاق برخوردار می شود. در صورتی که در کشوری کمیته ملی وجود نداشته باشد، بازرگانان و تجار

علاقمند می‌توانند مستقیماً به عضویت اتاق در آیند که البته مشروط به تصویب درخواست آنها در «شورای جهانی» اتاق می‌باشد. در ایران، کمیته ملی اتاق بازرگانی بین‌المللی اول بار به سال ۱۳۵۴ از طریق اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران تشکیل شده و فعال بوده است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با این که نقش بخش خصوصی در اقتصاد کشور محدود و کمرنگ شد، اما کمیته ملی ایران منحل نشد ولی طبعاً در سطح محدودتری وجود داشته است و پس از یک دوره فترت مجدداً از سال ۱۳۶۴ دور جدید فعالیت خود را آغاز کرده است و در حال حاضر قریب ۱۳۰ عضو دارد که همگی از طریق کمیته ملی ایران به عضویت اتاق بازرگانی بین‌المللی در پاریس درآمده‌اند. کمیته ملی اتاق در ایران به موجب اساسنامه اداره می‌شود که ارکان آن را مشخص کرده است (رئیس، شورای کمیته، هیأت رئیسه، دبیرکل). کار اصلی کمیته ملی عبارت است از ایجاد ارتباط بین اعضا و اتاق پاریس، مبادله اطلاعات و انتقال دستاوردها و نتایج حاصله از فعالیت‌های اتاق پاریس در زمینه‌های گوناگون تجارتي به سطح داخلی، ارائه خدمات کارشناسی در زمینه تجارت بین‌المللی به اعضا، آموزش و ارتقاء دانش و اطلاعات تجارتي اعضا از طریق برگزاری سمینارهای آموزشی و تخصص و انتشارات، و بالاخره تسهیل و تسریع مراودات تجاری بین‌المللی و فراهم کردن زمینه همکاری مشترک در سطح تجارت بین‌المللی. کمیته ملی ایران پس از تجدید فعالیت در سال ۱۳۶۴ مبادرت به تشکیل چهار کمیسیون تخصصی کرده که قرینه بعضی کمیسیون‌هایی است که در اتاق پاریس وجود دارد. کمیسیون‌های تخصصی کمیته ملی ایران عبارتند از: کمیسیون بانکداری، کمیسیون حمل و نقل، کمیسیون حقوق و داوری، کمیسیون بیمه. هر کمیسیون یک نفر دبیر دارد و اعضای کمیسیون‌ها از کارشناسان ارشد رشته مربوط می‌باشند. کمیسیون‌ها زیر نظر دبیرخانه کمیته فعالیت می‌کنند تا جایی که به نظام داوری اتاق مربوط می‌شود، کمیته‌های ملی دو وظیفه سازمانی دارند: یکی معرفی عضو برای دیوان داوری اتاق و دوم معرفی و پیشنهاد داور در مواردی که دیوان استعلام می‌کند.

بخش دوم: دو فعالیت ویژه اتاق

با توجه به وسعت و اهمیت وظایف اتاق و حوزه فعالیت‌های آن در سطح بین‌المللی، اتاق بازرگانی بین‌المللی شیوه‌های مختلفی را برای انجام وظایف و تحقق اهداف خود به کار

می‌گیرند. و تشکیلات مناسبی را نیز در داخل سازمان اتاق ایجاد کرده است که قبلاً آنها را معرفی کردیم. اما در بین شیوه‌ها و راهکارهایی که اتاق برای انجام برنامه‌ها و تحقق اهداف خود به کار می‌گیرد، دو راهکار اساسی وجود دارد که بیش از همه مورد استفاده است و ابتکار آن مخصوص اتاق است و فعالیت‌های راهبردی اتاق را صورت‌بندی و مشخص می‌کند: یکی تهیه و جمع‌آوری رویه‌ها و عرفهای تجاری در زمینه انواع فعالیت‌های تجاری و تنظیم و تدوین آنها به صورت «مقررات متحدالشکل»، که اثر مهم و وسیعی در یکسان‌سازی و قاعده‌مند کردن و نهایتاً تسهیل مراودات تجاری دارد. دوم، تشکیل چند سازمان تخصصی دائمی و مستقل در چارچوب تشکیلات اتاق مانند مؤسسه حقوق و رویه تجاری، یا مراکز کارشناسی بین‌المللی که کار آنها ارائه خدمات تخصصی در زمینه بازرگانی بین‌المللی است، که در بین این سازمانها «دیوان بین‌المللی داوری اتاق» مهم‌تر و قدیمی‌تر است و در عمل موفقیت‌های زیادی کسب نموده است و همانطور که پیش از این اشاره کردیم، نظام داوری اتاق یک نظام پیشرو، شاخص و اثرگذار در عرصه داوری بین‌المللی به شمار می‌رود.

بند اول: بررسی نظام داوری اتاق به نگاهی دقیق

الف - زمینه‌های تأسیس سازمان داوری اتاق: نظام داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی در سال ۱۹۲۳ تأسیس شده است یعنی چهار سال پس از تشکیل خود اتاق به سال ۱۹۱۹، تهیه قواعد داوری و تشکیل دیوان داوری اتاق در چنین فاصله کوتاهی نشان‌دهنده این واقعیت است که مسؤولان و سیاست‌گذاران اتاق از همان ابتدای کار متوجه شدند که گرچه وقوع اختلافات و دعاوی بین تجار و بازرگانان، امری طبیعی است اما اگر بدرستی و با شیوه‌های مناسب حل و فصل نشود، یکی از موانع اساسی مراودات تجاری است و موجب اتلاف وقت و هزینه می‌شود. از طرفی، در جستجوی شیوه‌های مناسب حل و فصل دعاوی تجاری به این حقیقت پی بردند که دعاوی و اختلافات تجاری که در سطح بین‌المللی رخ می‌دهد ویژگی‌هایی دارند که دشواریهای خاصی در راه حل و فصل آنها به شیوه‌های سنتی مانند مراجعه به دادگاههای دولتی یا حتی داوری‌های پراکنده ایجاد می‌کند. در واقع طبیعت حقوقی پیچیده و چند لایه بودن دعاوی بین‌المللی که ناشی از قراردادهای بین‌المللی با موضوعات مختلف است (از

قرارداد خرید و فروش ساده گرفته تا قراردادهای سرمایه‌گذاری) اقتضا می‌کند که رسیدگی و حل و فصل آنها توسط اشخاصی انجام شود که هم مورد اعتماد طرفین باشند و هم از تسلط و تخصص لازم در رشته مربوط برخوردار باشند. چنانکه خواهیم دید، مناسب‌ترین شیوه حل اختلاف که این اقتضات را برمی‌آورد، همانا شیوه داوری است.

گفتم و ویژگی‌های دعاوی بین‌المللی در انتخاب شیوه حل و فصل آنها مؤثر است. بعضی این ویژگی‌ها را ذیلاً مرور می‌کنیم:

- ۱- ارتباط حقوقی قرارداد و اختلاف حاصل از آن با نظام حقوقی و قوانین کشورهای مختلف (از محل انعقاد قرارداد گرفته تا محل اجرا و محل پرداخت) که مداخله هر یک از این قوانین می‌تواند مسائل حقوقی پیچیده‌ای را پیش آورد و رسیدگی دادگاه را طولانی‌تر سازد؛
- ۲- تنوع فرهنگی اصحاب دعوی و حتی قاضی رسیدگی‌کننده به دعوی که هر کدام تاریخ و فرهنگ متفاوتی دارند به ویژه از حیث برداشتی که از مفهوم حل و فصل عادلانه دارند و نیز انتظاراتی که به دنبال چنین برداشتی در ذهن ایشان ایجاد می‌شود؛
- ۳- عدم تمایل طرفین در مراجعه به مراجع قضایی کشور طرف مقابل یا حتی کشور ثالث به علت ناآشنایی و گاه بی‌اعتمادی به نظام حقوقی و قضایی آن کشور؛
- ۴- بیم از بی‌مهری احتمالی مراجع رسیدگی دولتی در کشور بیگانه به علت احتمال نفوذ و تأثیر عوامل کشوری یا ملی یا اجتماعی در سرنوشت دعوی بویژه در مواردی که طرف دعوی یک دستگاه دولتی در کشور محل دادگاه باشد، که باعث می‌شود طرفین از مراجعه به دادگاههای داخل اکراه داشته باشند؛
- ۵- پرهزینه بودن رسیدگی قضایی و الزام به داشتن وکیل در بعضی کشورها و نیز طولانی و چند مرحله‌ای بودن جریان رسیدگی دادگاه تا صدور حکم نهایی و لازم‌الاجرا؛
- ۶- احتمال افشای اسرار تجاری و اسناد و مدارک طرفین که در جریان رسیدگی علنی در دادگاه خواهراناخواه مطرح می‌شود؛
- ۷- ناکارآمدی سیستم قضایی داخلی برای رسیدگی صحیح و مطمئن به دعاوی بین‌المللی و عدم تخصص قضات داخلی، به این علت که آیین دادرسی داخلی علی‌الاصول برای حل و

فصل دعاوی داخلی هر کشور طراحی می‌شود و قضات هم اساساً برای رفع منازعات و دعاوی داخلی تربیت می‌شوند. هر یک از موارد فوق یکی از ویژگی‌های دعاوی بین‌المللی را رقم می‌زند که به نوبه خود بستر مناسبی است که اگر دعاوی بین‌المللی در محاکم داخلی مطرح شود یا حتی اگر به داوری‌های موردی و خارج از نظارت ارجاع شود، می‌تواند دشواریهای مهمی را در راه حل و فصل این قبیل دعاوی ایجاد کند. همین ملاحظات بود که مسؤولان اتاق را قانع کرد که شیوه‌های سنتی حل و فصل دعاوی پاسخگوی دعاوی تجاری بین‌المللی نیست و با ضرورت‌های تجارت آن هم در سطح بین‌المللی، از قبیل سرعت و دقت و بویژه اعتماد متقابل، تناسبی ندارد و باید از مکانیسم‌ها و شیوه‌های دیگری برای رفع اختلافات تجاری بین‌المللی استفاده شود.

ب - «داوری»: قاضی طبیعی برای دعاوی بین‌المللی: بطور کلی، شیوه‌های حل و فصل اختلافات (بویژه در سطح بین‌المللی) را می‌توان به دو گروه اصلی تقسیم کرد: یکی رسیدگی قضایی در محاکم که بنا به ماهیت خود علی‌الاصول شیوه «ترافی» است، دوم شیوه‌های دوستانه که مبتنی بر «ترازی» طرفین دعوی است. گروه دوم، خود مشتمل است بر داوری، سازش، مراجعه به کارشناس، میانجیگری و واقعیت‌یابی که وجه مشترک همه آنها، همانطور که اشاره شد، توافق و تراضی قبلی طرفین است که در واقع اساس صلاحیت و مشروعیت مرجع رسیدگی مربوط را نیز تشکیل می‌دهد. همین ویژگی، یکی از مهم‌ترین وجوه افتراق شیوه‌های رسیدگی دوستانه را بار رسیدگی قضایی رقم می‌زند، زیرا برای استفاده از شیوه رسیدگی قضایی در دادگاه نیازی به توافق قبلی طرفین نیست و هر یک از طرفین دعوی می‌تواند به دادگاه مراجعه و درخواست رسیدگی نماید. اصولاً دادگاه دارای صلاحیت عام است و مشروعیت و اقتدار آن برای رسیدگی به دعاوی ناشی از قانون است و توافق اصحاب دعوی نقشی در آن ندارد. به هر حال، جوهر اصلی شیوه‌های دوستانه حل و فصل دعاوی عبارت است از تراضی و توافق اصحاب دعوی که برای حل اختلاف به شخص ثالث رجوع کنند. همین تراضی است که باعث می‌شود اولاً فضای سنگین نزاع و بگومگو در دادگاه، به جو دوستانه تبدیل شود و از انعطاف زیادی برخوردار باشد و ثانیاً اصحاب دعوی آزادی عمل

فراوانی در نحوه حل و فصل دعاوی خود داشته باشند. شیوه‌های دوستانه حل اختلاف - به ویژه داوری - هم در دعاوی داخلی قابل استفاده است و هم در دعاوی بین‌المللی؛ با این تفاوت که در دعاوی داخلی مراجعه به دادگاه یا به داوری جایگزین یکدیگر می‌باشند، در حالی که در دعاوی بین‌المللی چون دادگاه بین‌المللی وجود ندارد، مراجعه به داوری عملاً شیوه منحصر به فرد حل اختلاف بشمار می‌رود. به هر حال، اتاق بازرگانی بین‌المللی که کوتاه زمانی پس از تشکیل و در چارچوب اهداف راهبردی خود یعنی تسهیل مراودات و مبادلات تجاری بین‌المللی و رفع موانع آن، در جستجوی نظام حقوقی آنسب و اصلح برای حل و فصل اختلافات و دعاوی تجاری برآمده بود، با توجه به همین ملاحظات بود که به این نتیجه رسید که «قاضی طبیعی» برای رفع منازعات و دعاوی تجاری بین‌المللی همانا اسلوب داوری است. در هر صورت، اتاق در سال ۱۹۲۳ مبادرت به تأسیس «دیوان داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی» نمود و قواعد داوری آن را نیز تهیه و تدوین کرد و بدینسان نظام داوری اتاق در همان سال پا گرفت. امتیازات داوری را به تفصیل در بخش بعدی مورد مطالعه قرار می‌دهیم، در اینجا لازم است اشاره کنیم که جاذبه اصلی داوری در عنصر توافق و تراضی اصحاب دعوی نهفته که عرصه وسیعی را برای آزادی انتخاب و عمل طرفین ایجاد می‌کند که از انتخاب داور یا داوران گرفته تا نحوه رسیدگی و تعیین آیین داوری و قانون ماهوی حاکم بر دعوی و حتی نحوه اجرای رأی داوری گسترده است. (۱۸) پس، قبل از توضیح ویژگی‌های نظام داوری اتاق، ببینیم علاوه بر عنصر تراضی و توافق که جوهر داوری است، امتیازات دیگر آن کدام است که آن را به «قاضی طبیعی» برای حل و فصل اختلافات بین‌المللی تبدیل کرده است.

بند دوم : امتیازات داوری

از مجموع مطالبی که گفتیم بخوبی می‌توان دریافت که چون اسلوب داوری مبتنی بر توافق و تراضی است، جو اعتماد و دوستانه‌ای بین طرفین ایجاد می‌کند و از گسترش نزاع و التهاب که معمولاً در حالت بروز اختلاف بوجود می‌آید، جلوگیری می‌کند. علاوه بر این، چون در داوری طرفین می‌توانند افراد مورد نظر و اعتماد خود را با توجه به تخصص آنها بعنوان داور انتخاب نمایند لذا آسودگی خیال بیشتری خواهند داشت که دعویشان توسط افراد مورد اعتماد و

متخصص، با سرعت کافی در رسیدگی، با بیطرفی بیشتر، با رعایت محرمانه بودن اختلافات و حفظ اسرار تجاری ایشان و بالاخره با هزینه کمتری حل و فصل می‌شود. همین‌ها، امتیازات اسلوب داوری به شمار می‌رود.

بند سوم: رعایت تخصص

منشأ اختلافات بین‌المللی، قراردادهای بین‌المللی است. از قراردادهای نسبتاً ساده‌تر خرید و فروش بین‌المللی که بگذریم، قراردادهای انتقال تکنولوژی، اجرای طرح‌های عمرانی صنعتی و تولیدی بزرگ، قراردادهای ساختمانی (اعم از ابنیه، سدسازی، پل سازی و امثال آنها)، قراردادهای تأمین مالی و بانکی، و بالاخره قراردادهای سرمایه‌گذاری که در سطح بین‌المللی منعقد می‌شوند، هر یک متضمن موضوعات و مسائل حقوقی پیچیده و وسیعی هستند. طبیعی است که اختلافات و دعاوی ناشی از چنین قراردادهایی نیز به نوبه خود پیچیده و متنوع و گسترده می‌باشد که حل و فصل آنها از عهده افراد متخصص و آشنا با مسائل قراردادهای بین‌المللی و نوع فعالیت موضوع قرارداد برمی‌آید، و ارجاع آنها به دادگاه‌های داخلی مطلوب و مطمئن نیست، زیرا قضات محاکم داخلی علی‌الاصول برای رسیدگی به این نوع دعاوی تربیت نشده‌اند و بجز موارد استثنایی اساساً تخصصی در مسائل حقوقی بین‌المللی ندارند و انتظاری هم نمی‌رود که علی‌العموم از چنین تخصص‌هایی برخوردار باشند. به علاوه، دعاوی و اختلافات ناشی از این نوع قراردادها معمولاً متضمن مبالغ هنگفت است و شرکتها و مؤسسات بزرگ بین‌المللی یا چند ملیتی در آنها درگیر می‌باشند و نتیجه رسیدگی تأثیر مستقیم و مهمی در سرنوشت آنها دارد و به همین لحاظ طرفین این قبیل دعاوی مایلند که دعوی توسط افراد مورد اعتماد و اهل فن که از موضوع قرارداد و اختلاف حاصله سر در می‌آورند، رسیدگی و تصمیم‌گیری شود. در رسیدگی قضایی توس دادگاه، طرفین هیچگونه مداخله و نقشی در انتخاب قاضی و حتی آیین دادرسی ندارند. تنها اسلوبی که این امکان را فراهم می‌کند که دعوی به قاضی کارشناس و صاحب‌نظر در موضوع ارجاع شود، داوری است که اصحاب دعاوی داور یا داوران مورد نظر خود را که علاوه بر آشنایی و اعتمادی که به او دارند، به

عقیده ایشان با فعالیت‌های موضوع قرارداد نیز آشنا هستند و اطلاعات و تجربه کافی دارند، انتخاب می‌نمایند و حتی حاضر می‌شوند که با طیب خاطر رأی او را نیز بپذیرند و اجرا کنند.

بند چهارم: سرعت و کارایی

امتیاز دیگر داوری، سرعت در رسیدگی و کارایی بیشتر آن در مقایسه با رسیدگی قضایی دادگاه است. اصولاً در داوری، طرفین و داوران ملزم نیستند تشریفات این دادرسی را رعایت کنند، بلکه آزادند که متناسب با نوع و موضوع دعوی مطروحه آیین رسیدگی مناسب را تعیین کنند. داوری از تشریفات وقت‌گیر و پیچیده رسیدگی در محاکم و چند درجه‌ای بودن رسیدگی و مراحل مختلف بدوی، استیناف و فرجام معاف است. علاوه بر این، طرفین می‌توانند حتی قانون ماهوی حاکم بر دعوی را نیز خود انتخاب و تعیین نمایند یا به داوران اختیار دهند که قانون حاکم را تعیین کنند که چون داوران مأخوذ به قوانین داخل نیستند حتی ضرورتی ندارد قواعد تعارض قوانین را در انتخاب قانون مناسب با همان جزئیات و الزاماتی که قاضی دادگاه دارد، رعایت کنند. و بالاخره، اصحاب دعوی می‌توانند به داوران خود اجازه دهند که صرفاً به صورت کدخدا منشی یا براساس موازین عدالت و انصاف، دعوی را حل و فصل نمایند، بدون این که لازم باشد در تصمیم خود به قواعد حقوقی یا قانون موضوعه رجوع و استناد نمایند. این امکان و این آزادی عمل در انتخاب آیین رسیدگی و قانون حاکم موجب می‌شود که جریان داوری با سرعت کافی و بدون تشریفات زائد و تأخیرهای ناشی از آن برگزار شود و زودتر به نتیجه برسد. به علاوه، چون آیین دادرسی و قانون حاکم متناسب با موضوع دعوی انتخاب و تعیین می‌شود طبعاً کارایی داوری بالا می‌رود و هدف نهایی که رفع اختلاف است مطمئن‌تر، بهتر و سریع‌تر حاصل می‌گردد. مثلاً گاه با توجه به نوع دعوی یا مبلغ مورد ادعا که قابل توجه نیست، طرفین توافق می‌کنند که پس از یک دور تبادل لایحه و بدون جلسه استماع شفاهی، مرجع داوری صرفاً براساس لوایح کتبی رأی خود را صادر کند. وجود این امکانات باعث شده که اسلوب داوری از سرعت و کارایی بیشتری برای حل اختلافات تجاری برخوردار باشد.

بند پنجم : بی طرفی

بطور کلی قاضی باید مستقل و بیطرف باشد و شرط سلامت رسیدگی قضایی نیز همین است. اما در دعاوی شرکتهای خارجی که در محاکم داخلی مطرح می‌شود، بویژه در مواردی که طرف مقابل یک مؤسسه یا شرکت تجاری دولتی است و دعوی در دادگاههای کشور متبوع او طرح شده، این احتمال منتفی نیست که قاضی داخلی با محظوراتی مواجه شود یا ناخواسته در مسیری قرار گیرد که مطلوب او نیست یا شرایطی ایجاد شود که تشخیص قضایی او را با موانعی مواجه سازد. در چنین شرایطی مسلماً بیطرفی دادگاه در معرض تردید قرار می‌گیرد. اما در داوری‌ها، چون داوران هیچ‌گونه وابستگی دولتی ندارند و اغلب از کشوری بجز کشور متبوع طرفین انتخاب می‌شوند (بویژه رئیس هیأت داوری در داوری‌های سه نفره و نیز داور منفرد در داوری‌های یک نفره)، لذا احتمال این که تحت تأثیر چنین ملاحظات یا محظوراتی قرار گیرند، علی‌الاصول منتفی است و بهتر و مطمئن‌تر می‌توانند بیطرفی را رعایت نمایند .

علاوه بر این، داور یا داوران باید مستقل از طرفین باشند و بیطرفانه رسیدگی و رأی صادر کنند و مکلفند این استقلال را در طول رسیدگی حفظ نمایند، و در صورتی که این وصف را از دست بدهند قابل جرح می‌باشند. بحث درباره استقلال و بیطرفی داور و اهمیت آن از موضوع بحث ما خارج است، اما همین‌قدر اشاره می‌کنیم که طرفین هنگام انتخاب داور معمولاً اشخاصی را معرفی می‌کنند که مورد شناسایی و اعتماد ایشان باشند، اما داور منتخب نباید با او رابطه خادم و مخدومی داشته باشد و نیز نباید مستقیم یا غیرمستقیم ذینفع در دعوی باشد. داور، وکیل یا نماینده طرفین نیست و باید مستقل از معرفی کننده باشد و در رسیدگی و رأی نیز باید بیطرف باشد. استقلال و بیطرفی (۲۱) داور سلامت رسیدگی و درستی جریان داوری و رعایت عدالت را تضمین می‌کند و اهمیت آن بقدری است که همین که اوضاع و احوالی حادث شود که استقلال و بیطرفی داور را با تردید مواجه سازد (نه این که ثابت کند)، کافی است که بتوان او را جرح نمود. نفس جرح داور - ولو به نتیجه نرسد و ثابت نشود - به معنای اعلام بی‌اعتمادی به داور مجروح است که اغلب باعث می‌شود حتی قبل از

تصمیم‌گیری راجع به جرح، خود او کناره‌گیری نماید. این ویژگیها، بیطرفی در رسیدگی داوری را بهتر تأمین می‌کند.

بند ششم : محرمانه بودن

تجار و بازرگانان نسبت به افشای اسرار تجاری خود بسیار حساس‌اند و همه اقدامات و تدابیر لازم را بکار می‌گیرند که این اسرار محفوظ بماند. بروز اختلاف و بگومگو در معاملات تجاری، زمینه‌ای فراهم می‌کند که وضعیت تجاری و گرفتاریهایی که طرفین در معاملات موضوع اختلاف دارند، تخلفات و قصورهایی که احياناً در قرارداد یا معامله مربوط مرتکب شده‌اند، بدهیهایی که دارند یا ادعا می‌شود که دارند و بالاخره مشخصات و جزئیات قرارداد و معامله مبنای اختلاف، علنی و افشا شود و بویژه اگر موضوع به دادگاه کشانده شود، امکان افشای این حقایق بیشتر می‌شود. به علاوه، هرچند بروز اختلاف در معاملات تجاری طبیعی است، اما پایان رابطه تجاری نیست. به همین لحاظ اگر بازرگانان نتوانند اختلافات خود را با مذاکره حل کنند و ناگزیر شوند به شیوه‌های حقوقی متوسل شوند، ترجیح می‌دهند طوری عمل شود که به کار و هدف اصلی ایشان که همانا ادامه روابط تجاری است، لطمه‌ای وارد نشود و بتوانند پس از ختم دعوی، مجدداً روابط خود را از سر گیرند. طبعاً اگر جریان حل و فصل دعوی محرمانه باشد، این هدف بهتر قابل حصول است. داوری این هدف را بخوبی تأمین می‌کند، زیرا جریان داوری به صورت محرمانه برگزار می‌شود و فقط اصحاب دعوی، وکلای ایشان و داور یا دوران منصوب ایشان در جریان رسیدگی مداخله و حضور دارند و از محتویات پرونده و موضوع دعوی با خبر می‌شوند و در پایان کار هم نسخه رأی داوری فقط در اختیار طرفین قرار می‌گیرد و هیچکس از آن مطلع نمی‌شود.

بند هفتم : کم هزینه بودن

دعای تجاری بین‌المللی اغلب متضمن مبالغ هنگفت و زیادی است. مراجعه به دادگستری برای طرح دعوی مستلزم ابطال تمبر و سایر هزینه‌های قضایی است و اگر پرونده به مراحل بعدی (استیناف و تجدیدنظر و فرجام) بکشد، طبعاً هزینه‌های بیشتری باید پرداخت شود، که گاه با توجه به مبلغ دعوی ارقام قابل توجهی را تشکیل می‌دهد. در بعضی کشورها طرح دعوی

الزاماً باید از طریق وکیل دادگستری صورت گیرد که به نوبه خود مستلزم پرداخت حق الوکاله است. اما در داورى‌ها، بجز حق الزحمه‌ای که معمولاً به داوران پرداخت میشود، هزینه دیگری لازم نیست. البته در داورى‌های سازمانی، مانند داورى اتاق بازرگانی بین‌المللی علاوه بر حق الزحمه داوران، هزینه‌های اداری هم وجود دارد. معذک در داورى‌ها مداخله وکیل الزامی نیست و طرفین می‌توانند دعوی را رأساً یا با معرفی نماینده مطرح کنند و پیش ببرند. هرچند گاه در مورد هزینه‌هایی که سازمانهای داورى (مانند اتاق بازرگانی) دریافت می‌کنند، انتقاداتی می‌شود اما حل و فصل دعاوی تجاری بین‌المللی از طریق داورى، بویژه در مواردی که متضمن مبالغ هنگفتی می‌باشند، روی هم رفته ارزان و کم‌هزینه‌تر است.

بخش سوم: عناصر نظام داورى اتاق

نظام داورى اتاق بازرگانی بین‌المللی متشکل از دو عنصر اساسی است: یکی قواعد داورى اتاق، دوم سازمان داورى آن که نقش مهمی در رعایت این قواعد و نظارت بر حسن انجام داورى‌هایی که به قواعد اتاق ارجاع می‌شود ایفا می‌کند. و عنصر نظام داورى اتاق را بیشتر توضیح می‌دهیم.

بند اول: قواعد داورى اتاق

قواعد داوی اتاق، مجموعه مقرراتی است که در واقع آیین دادرسی در داورى است و نحوه رسیدگی به دعوی را مشخص نموده است. قواعد داورى اتاق اول بار به سال ۱۹۲۳ و همزمان با تشکیل دیوان داورى آن تهیه شده و به تصویب شورای جهانی اتاق رسیده است. اما بعداً در پرتو تجاری که در عمل به دست آمد چند بار مورد تجدیدنظر و اصلاح قرار گرفته و پس از اصلاحاتی که در سال ۱۹۹۸ صورت گرفته، اکنون قواعد جامع و نسبتاً کاملی شده است. قواعد جدید داورى اتاق، ابتدا در هیأت رئیسه اتاق تصویب شده و سپس در جلسه شورای جهانی اتاق (اجلاس کنگره شانگهای، آوریل ۱۹۹۷) تصویب گردیده و بالاخره از اول سال ۱۹۹۸ لازم‌الاجرا شده است. قواعد داورى اتاق، جریان داورى را از زمان شروع تا پایان رسیدگی و صدور رأی می‌پوشاند. مهم‌ترین مشخصه قواعد داورى اتاق آن است که بیشترین آزادی عمل و انتخاب را برای طرفین و داوران منتخب ایشان در طول جریان داورى قائل شده

و از انعطاف زیادی برخوردار است. این قواعد، وظایف و اختیارات خاصی برای سازمان داورى اتاق بویژه دیوان داورى اتاق مقرر نموده، با این هدف که بتواند نظارت مستمر و مؤثری بر جریان داورى اعمال نماید و از بروز تأخیر در رسیدگی جلوگیری نماید و مشکلات و بن‌بست‌هایی را که احیاناً در جریان داورى حادث می‌شود، حل کند و مرتفع نماید. چنانکه گفتیم، قواعد داورى اتاق اول بار همزمان با تأسیس نظام داورى آن تهیه و تدوین شده و تا بحال چند مرتبه اصلاح و تجدیدنظر شده که آخرین نوبت در سال ۱۹۹۸ بوده است. مهم‌ترین هدف اصلاحات اخیر در قواعد داورى اتاق، یکی تأمین سرعت جریان داورى و حذف عوامل تأخیر و دوم، شفاف‌تر کردن سیستم داورى اتاق و رفع ابهامات قواعد قبلی و روان‌تر کردن جریان داورى، و سوم رفع کمبودهای قواعد قبلی بوده است، مانند تصریح به داورى‌های چند طرفه که تحت قواعد فعلی قابل انجام است (ماده ۱۰ قواعد)، یا امکان اصلاح و تفسیر رأی داورى ظرف ۳۰ روز پس از صدور (ماده ۲۹ قواعد)، یا شرط عدم مسؤولیت داوران و اعضای سازمان داورى اتاق (ماده ۳۴ قواعد) و امثال آنها.

بند دوم: سازمان داورى اتاق

عنصر دوم نظام داورى اتاق سازمان داورى آن است که تشکیلات ساده‌ای دارد. سازمان داورى اتاق دو رکن دارد: اول دیوان داورى، دوم دبیرخانه دیوان، که هر کدام وظایف و اختیارات خاصی دارند که حسب مورد در قواعد داورى یا در اساسنامه دیوان و نیز در قواعد داخلی دیوان مشخص شده است. (۲۳) رکن اصلی سازمان داورى اتاق، «دیوان بین‌المللی داورى» است که دبیرخانه را در کنار خود دارد. وظیفه اصلی سازمان داورى اتاق نظارت بر جریان داورى و اطمینان از اجرای درست قواعد داورى در هر پرونده است با این هدف اساسی که رأی صادره قابل اجرا باشد. سازمان داورى اتاق هیچ‌گونه مداخله حقوقی و قضایی در جریان داورى و رسیدگی به دعاوی ندارد و رأساً به دعاوی رسیدگی نمی‌کند، بلکه انجام داورى، اداره جریان داورى و رسیدگی به دعاوی و بالاخره تصمیم‌گیری و صدور رأی در هر پرونده برعهده همان داور یا داورانی است که طرفین انتخاب و معرفی می‌کنند. کار دبیرخانه دیوان، چنان که در قسمت بعدی خواهد آمد، ارائه خدمات اداری و دفتری و پشتیبانی در

دعایی است که به داوری اتاق ارجاع می‌شود. در واقع دبیرخانه رابط بین دیوان و طرفین و داوران با یکدیگر است. چنان که خواهیم دید، بطور کلی، وظایف و اختیارات دیوان داوری اتاق بیشتر صبغه حقوقی دارد، اما وظایف و اختیارات دبیرخانه ماهیت اداری و خدماتی دارد، اما هیچکدام از آنها آزادی عمل طرفین یا تصمیم‌گیری‌ها داوران را محدود نمی‌سازد. در واقع اختیاراتی که برای دیوان یا دبیرخانه پیش‌بینی شده که می‌توانند در بعضی موارد تصمیماتی اتخاذ نمایند (مانند نصب داور بجای طرفی که از معرفی داور خود امتناع می‌ورزد و یا نصب رئیس هیأت داوری در صورتی که طرفین یا داوران ایشان نتوانند در این مورد به توافق برسند) برای تأمین رسیدگی صحیح و اجرای قواعد داوری است که طرفین قبلاً آن را پذیرفته‌اند و به آن ملزم شده‌اند. اکنون بینیم وظایف و اختیارات هر یک از این دو رکن (دیوان داوری - دبیرخانه) چیست .

بند سوم : سازمان دیوان داوری اتاق

این دیوان متشکل از حقوقدانان برجسته کشورهای مختلف است که در مسائل حقوقی بین‌المللی بویژه در زمینه حقوق تجارت بین‌الملل و داوری بین‌المللی صاحب‌نظر می‌باشند. کمیته ملی اتاق در هر کشور می‌تواند از بین حقوقدانان واجد شرایط، یک نفر عضو اصلی و یک نفر عضو علی‌البدل را برای عضویت در دیوان کاندیدا و پیشنهاد کند. افرادی که به این ترتیب پیشنهاد می‌شوند در صورتی که اوصاف لازم را داشته باشند، توسط رئیس دیوان به شورای جهان اتاق معرفی می‌شوند و در صورت تصویب شورا به مدت سه سال به عضویت دیوان درمی‌آیند و مادام که فرد دیگری بجای ایشان پیشنهاد نشود، عضویت‌شان تجدید می‌شود. در حال حاضر دیوان داوری ۵۶ نفر عضو اصلیا از کشورهای مختلف دارد که اغلب آنها در جلسات عمومی دیوان که سالانه دوبار تشکیل می‌شود، شرکت می‌کنند . دیوان، دارای یک نفر رئیس و دو نفر نایب رئیس می‌باشد که توسط شورای جهانی اتاق منصوب می‌شوند. دیوان داوری اتاق، یک ارگان (رکن) مستقل و خودگردان است و هیچ‌گونه وابستگی به اتاق بازرگانی بین‌المللی ندارد. اعضای دیوان هم با این که توسط کمیته ملی کشور متبوع خود معرفی می‌شوند، اما مستقل از آن کمیته می‌باشند و مکلفند محرمانه بودن

اطلاعات و مدارک پرونده‌ها را که در دیوان مطرح می‌شود و به لحاظ سمت خود از آنها مطلع می‌شوند، حتی در برابر کمیته ملی کشور متبوع‌شان حفظ و رعایت کنند. دیوان داوری، هر سال دو جلسه عمومی دارد که با حضور اعضا تشکیل می‌شود و علاوه بر رسیدگی به موضوعات مهم که در پرونده‌های داوری در گوشه و کنار دنیا مطرح شده، به مسائل عمومی و سیاست‌گذاری نیز می‌پردازد و آخرین اطلاعات و تحولات را که در داخل سازمان داوری اتاق یا در عرصه داوری بین‌المللی رخ داده، مبادله می‌کند. علاوه بر این، دیوان همه ماهه یک جلسه کاری دارد که معمولاً در هفته آخر هر ماه تشکیل می‌شود و به امور جاری رسیدگی می‌کند. اما برای تسریع و حسن انجام وظایف و کارهایی که برعهده دیوان است و برای تصمیم‌گیری در دهها موضوع کوچک و بزرگ در اواع پرونده‌ها و داوری‌هایی که تحت قواعد داوری اتاق در گوشه و کنار جهان در جریان است و خصوصاً با توجه به حجم زیاد دعاوی (هر ماه، دهها و هر سال قریب پانصد فقره دعوی جدید به داوری اتاق ارجاع می‌شود)؛ دیوان داوری مطابق مواد ۴ و ۵ اساسنامه و نیز ماده ۴ قواعد داخلی خود، مبادرت به تشکیل «کمیته دیوان» (۲۵) کرده است که مرکب از رئیس دیوان و دو نفر از اعضا است و هر ماه سه بار تشکیل جلسه می‌دهد و کارهای روزمره دیوان را انجام می‌دهد. البته موضوعات مهمی مانند جرح داور، تعویض داور به علت قصور در انجام وظیفه و نیز بررسی و تأیید رأی داوری به کمیته ارجاع نمی‌شود و خود دیوان رسیدگی و تصمیم‌گیری می‌کند. به هر حال، تصمیم‌گیری در کمیته دیوان باید به اتفاق آراء باشد و اگر حاصل نشود، باید موضوع را به اولین جلسه دیوان ارجاع کند.

بند چهارم: ساختار نظارت دیوان داوری اتاق

گفتیم کار اصلی دیوان، عبارت است از نظارت مؤثر بر داوری‌هایی که مطابق قواعد اتاق داوری ارجاع شده است. این نظارت از زمان تسلیم درخواست داوری به دبیرخانه آغاز و با صدور رأی پایان می‌پذیرد. هدف از اعمال نظارت و کنترل جریان داوری توسط دیوان داوری عبارت است از اطمینان از اجرای صحیح قواعد داوری و رعایت آن در طور رسیدگی، با این نیت اصل که رأی صادره حتی‌المقدور اشکالات و ایرادات شکلی نداشته باشد و در مرحله

اجرا با مشکلی مواجه نشود یا لاقفل کمتر با مشکل مواجه شود. نظارت ساختاری و مستقیم دیوان داوری در هر پرونده در دو مقطع مهم انجام می‌شود: اول، در شروع داوری که مسأله وجود و اعتبار موافقتنامه داوری مطرح می‌شود، دوم در پایان رسیدگی که رأی داوری صادر می‌شود. البته، تمام جریان رسیدگی و انجام داوری نیز همچنان تحت نظارت مستمر دیوان داوری می‌باشد که تفصیل آن را در قسمت سوم این مقاله خواهیم دید، اما نظارتی که دیوان در آستانه و در پایانه هر داوری بطور خاص اعمال می‌نماید، نهایت اهمیت را دارد، زیرا اولاً به صورت مستقیم است و ثانیاً مشروعیت و اعتبار حقوقی مرجع داوری مربوط و مشروعیت رأی و تصمیمات آن را تضمین می‌نماید. مقطع اول که دیوان اعمال نظارت می‌کند در آستانه شروع داوری است و ناظر به احراز موافقتنامه داوری است. گفتیم، داوری مبتنی بر توافق و تراضی است و کسی را نمی‌توان به داوری اجبار کرد. موافقتنامه داوری اساس مشروعیت داوری و مبنای صلاحیت مرجع داوری است، از این رو مادام که طرفین موافقت نکرده باشند به داوری رجوع نمایند، داوری هم در کار نیست. جریان داوری با درخواست داوری از جانب خواهان شروع می‌شود که باید آن را به دبیرخانه دیوان تسلیم نماید. اما ممکن است در همین آستانه داوری، اساس و مبنای صلاحیت و مشروعیت داوری یعنی موافقتنامه داوری با رد و انکار طرف مقابل (خواننده) مواجه شود و مثلاً مدعی شود که اساساً قرارداد داوری وجود ندارد، یا ناظر به داوری اتاق نیست، یا آنچه به عنوان موافقتنامه داوری مطرح شده، معتبر نیست و صحیحاً منعقد نشده. یا از اصل باطل بوده، یا بعداً فسخ شده، یا متن آن مبهم است و حکایت از مراجعه به قواعد داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی نمی‌کند، و از این قبیل ایرادات. قبل از این که جریان داوری گامی به پیش رود، باید تکلیف این ایرادها در آستانه داوری معلوم شود. اما رسیدگی و تصمیم‌گیری در این زمینه آسان نیست و گاه مستلزم مباحث مفصل و تبادل لوایح و حتی لمس ماهیت است. از طرفی با وجود چنین ایراداتی که مشروعیت و اختیار مرجع داوری و صلاحیت او را انکار می‌کند، اساساً تشکیل مرجع داوری ممکن نیست تا بخواهد به ایرادات صلاحیتی رسیدگی نماید.

بخش چهارم: نحوه جریان رسیدگی داوری تحت قواعد داوری اتاق

بند اول: از درخواست داوری تا امضای قرارنامه داوری

تسلیم درخواست داوری و پاسخ آن نقطه آغاز داوری در اتاق بازرگانی بین‌المللی، تسلیم «درخواست داوری» است که باید به دبیرخانه اتاق در پاریس داده شود یا از طریق کمیته ملی یکی از کشورها (اغلب کشور متبوع خواهان) به دبیرخانه فرستاده شود. معمولاً متقاضی داوری که «درخواست داوری» می‌دهد، خواهان است اما هیچ مانعی ندارد که طرفین متفقاً درخواست داوری خود را به دبیرخانه تسلیم نمایند و داوران خود را معرفی و حتی موضوعات تحت اختلاف را مشترکاً تعریف و تعیین کنند و بخواهند که مرجع داوری فوراً وارد رسیدگی شود و رأی دهد. پس از وصول «درخواست داوری»، دبیرخانه آن را تحت شماره‌ای ثبت می‌کند و به یکی از مشاورین حقوقی دبیرخانه ارجاع می‌کند و سپس دریافت درخواست را همراه با نام و مشخصات مشاوره که برای پرونده انتخاب شده و متصدی آن است، به هر دو طرف اعلام می‌نماید. از این به بعد، کلیه مکاتبات و ارتباطات طرفین و داوران با دبیرخانه و دیوان داوری اتاق از طریق همین مشاور حقوقی انجام می‌شود. بهر حال، تاریخ وصول «درخواست داوری» به دبیرخانه، تاریخ شروع داوری است.

بند دوم: تشکیل مرجع داوری

مرجع داوری از داور یا داورانی که طرفین یا دیوان داوری اتاق معرفی یا منصوب می‌کنند، تشکیل می‌شود. یکی از مهمترین امتیازات داوری این است که طرفین می‌توانند داور مورد اعتماد خود را انتخاب کنند و رسیدگی به دعوی را به کسی بسپارند که به نظر ایشان صلاحیت و تخصص و اعتبار کافی دارد. اما اگر همین امتیاز ضمانت اجرای مؤثری نداشته باشد و به درستی مورد استفاده قرار نگیرد، می‌تواند دشواریهای اساسی را ایجاد کند و حتی انجام داوری را مختل و متعذر سازد، و آن هنگامی است که یکی از طرفین از معرفی داور خود امتناع ورزد یا در مرحله انتخاب داور مشترک که مستلزم همکاری و توافق هر دو طرف است، حاضر به همکاری و توافق نشود و بهانه جویی نماید. اگر این مشکل در داوریهای موردی، پیش آید ناگزیر باید به دادگاه مراجعه کرد تا از جانب طرف ممتنع، داور نصب کند که البته مسیر

طولانی و وقت‌گیری است. اما در داوریه‌های سازمانی مانند داوری اتاق، ضمانت اجرای کافی و مؤثر در قواعد داوری اتاق آمده و دیوان داوری آن را به سرعت حل می‌نماید و بجای طرف ممتنع، داور نصب می‌کند. به طور کلی طرفین می‌توانند توافق کنند که داوری بصورت یک نفره برگزار شود یا بصورت سه نفره که هیأت داوری تشکیل می‌شود (به ندرت ممکن است هیأت داوری بیش از سه نفر باشد). در داوریه‌های یک نفره، داور منفرد را طرفین به اتفاق و با توافق انتخاب و معرفی می‌کنند، اما در داوریه‌های سه نفره هر یک از طرفین، یک نفر داور خود را معرفی می‌کنند و سپس داور ثالث را - که رئیس هیأت داوری نیز هست - مشترکاً انتخاب و منصوب می‌کنند که معمولاً انتخاب او را به عهده دو نفر داوران خود واگذار می‌نمایند. انتخاب و معرفی داور منحصر به شروع داوری نیست، بلکه ممکن است در اثنای داوری نیز ضرورت یابد، مانند این که یکی از داوران فوت کند یا استعفا دهد یا در اثر جرح یا ناتوانی از انجام وظیفه داوری، کنار گذاشته شود که در همه این حالت‌ها لازم خواهد بود که شخص دیگری به جای او معرفی شود.

بند سوم: پیش پرداخت هزینه‌های داوری

سازمان داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی در ازای خدمات و تسهیلاتی که برای انجام داوریه‌ها فراهم می‌کند، هزینه‌هایی وصول می‌کند. هزینه‌های داوری را نهایتاً دیوان تعیین می‌کند و مرکب از دو قلم اصلی است: هزینه اداری که خود اتاق دریافت می‌کند، و حق الزحمه داوران. البته برای ثبت درخواست داوری ۲۵۰۰ دلار به عنوان حق‌الثبت نیز دریافت می‌شود. میزان هزینه داوری در هر پرونده ثابت است و مطابق جدولی است که ضمیمه شماره ۳ قواعد داوری اتاق را تشکیل می‌دهد. روش وصول هزینه‌های داوری اتاق کمی پیچیده. اما متعادل است و نسبت به طرفین مساوی و بیطرف می‌باشد. مطابق ماده ۳۰ (۱) قواعد، دبیرکل پس از وصول درخواست داوری مبلغی را که برای تأمین هزینه‌های داوری تا مقطع تنظیم و امضای قرارداد داوری عرفاً کافی باشد، براساس جدول هزینه‌ها تعیین می‌کند و به خواهان ابلاغ می‌کند که پرداخت کند، که در صورتی که نپردازد دعوی او در همان مرحله مختومه اعلام می‌شود اما مانع از طرح مجدد نخواهد بود. بقیه هزینه‌های داوری، بعداً در هر زمان که عملی باشد، توسط

دیوان داوری محاسبه و تعیین می‌شود که پرداخت آن بالمناصفه برعهده طرفین است و مبلغ پرداختی خواهان در این مرحله نیز بابت سهم او منظور می‌شود. شیوه وصول هزینه‌ها طوری طراحی شده که تضمین‌های لازم برای دریافت آن فراهم باشد، بنحوی که اگر پرداخت نشود جریان داوری متوقف می‌شود (ماده ۳۰ (۴) قواعد) و اگر نسبت به هر قسمت از ادعا هزینه‌های آن پرداخت نشود، آن قسمت از ادعا قابل رسیدگی نیست و مسترد شده محسوب می‌شود (ماده ۳۰ (۴) قواعد). علاوه بر این در پایان رسیدگی که رأی صادر شده نیز، دبیرخانه در صورتی رأی داوری را ابلاغ می‌کند که هزینه‌ای داوری بطور کامل پرداخت شده باشد (ماده ۲۸ (۱) قواعد). پرداخت هزینه‌های داوری که دیوان داوری اتاق محاسبه و معلوم کرده، بالمناصفه برعهده طرفین است. اما اگر یکی از طرفین معمولاً خوانده) حاضر نشود سهم خود را بپردازد، طرف دیگر (خواهان) می‌تواند در صورت تمایل سهم او را نیز بپردازد تا داوری ادامه یابد. در صورتی که خوانده دعوی متقابل مطرح کند، هزینه آن جداگانه تعیین می‌شود. در این صورت نیز پرداخت آن بالمناصفه برعهده طرفین است، اما اگر خوانده متقابل (خواهان) سهم خود درباره دعوی متقابل را ندهد، خواهان متقابل می‌تواند سهم او بپردازد تا ادعای تقابل قابل رسیدگی باشد قواعد و نیز ماده ۱ (۳) ضمیمه شماره ۳ قواعد). در صورتی که در طول رسیدگی، مبلغ خواسته اصلی یا متقابل افزایش یابد، دیوان داوری متناسباً هزینه‌های آن مطابق جدول هزینه‌ها را تعدیل و تعیین می‌کند. تصمیم نهایی در مورد مسئولیت هزینه‌های داوری اعم از آنچه دیوان تعیین کرده و به اتاق پرداخت شده یا سایر هزینه‌ها (مانند حق الوکاله یا هزینه کارشناسی)، با مرجع داوری ذیربط است که هنگام صدور رأی مشخص نماید که هزینه‌های داوری برعهده کدامیک از طرفین است و یا هر یک از خواهان و خوانده چه مقدار از آن را باید برعهده گیرند. بنابراین گرچه ممکن است خواهان مجبور شده باشد تمام هزینه‌ها را بپردازد تا دعوی او پیش رود و به رأی برسد، اما چه بسا دیوان داوری ضمن رأی خوانده را که از پرداخت سهم خود از هزینه‌ها استنکاف ورزیده به پرداخت هزینه‌ها یا قسمتی از آن نیز محکوم نماید که طبعاً قسمتی از محکوم به را تشکیل می‌دهد و قابل وصول است (ماده (۳) ۳۱ قواعد). لازم به یادآوری است که هزینه دادرسی یا سخارت دادرسی که

مرجع داوری در رأی خود اعلام می‌کند محدود به هزینه‌های داوری اتاق نیست بلکه شامل سایر هزینه‌های حقوقی از قبیل حق‌الوکاله، حق‌الزحمه کارشناس یا مخارج حقوقی و غیرحقوقی (مانند هزینه مسافرت و غیره) نیز می‌شود، که در ماده ۳۱ (۱) قواعد داوری اتاق نیز به آن اشاره شده است. تعیین میزان هزینه‌های داوری و وصول آن در دو مقطع صورت می‌گیرد: یکی در مرحله اول از رسیدگی که درخواست داوری تسلیم شده و مرجع داوری تشکیل می‌شود، تا زمان امضای «قرارنامه داوری». در این مقطع، دبیرخانه با توجه به محتوای درخواست اولیه و همان مقدار اطلاعاتی که در دست دارد، مبلغی را که عرفاً برای تأمین هزینه‌ها تا مقطع تنظیم و امضای قرارنامه داوری کافی باشد، به عنوان «پیش پرداخت موقتی هزینه‌ها» تعیین می‌کند و به خواهان ابلاغ می‌نماید که آن را پرداخت کند (ماده ۳۰ (۱) قواعد) همچنین ماده ۱ (۲) (ضمیمه شماره ۳ در مورد هزینه‌ها). ماده ۴ (۴) قواعد در این مورد می‌گوید خواهان مکلف است ضمن تسلیم نسخ کافی از درخواست داوری خود، پیش پرداخت هزینه‌ها را نیز بپردازد. جدا کردن هزینه این مرحله از مراحل بعدی داوری و گذاشتن آن بر عهده خواهان از الحاقات به قواعد داوری جدید است و هدف از آن این است که اولاً خواننده که باید نصف هزینه‌ها را بپردازد، نتواند در همین ابتدای داوری با عدم پرداخت سهم خود انعقاد جریان داوری و تشکیل مرجع داوری و سایر کارها را با تأخیر و کندی مواجه سازد، و ثانیاً میزان هزینه آن محدود به همین مرحله مقدماتی باشد که تأمین و پرداخت آن از عهده خواهان برآید و رسیدگی قابل ادامه شود. بهر حال، مطابق ماده ۳۰ قواعد اگر خواهان این هزینه موقتی را نپردازد، رسیدگی متوقف می‌شود ولی مانع از این نیست که مجدداً دعوای خود را مطرح کند. مقطع دوم برای تعیین هزینه‌ها، هر زمانی پس از این مرحله است که دیوان عملاً بتواند هزینه‌های داوری را محاسبه و تعیین کند، یعنی زمانی که اطلاعات و اسناد و مدارک بیشتری در پرونده مبادله شده و طرفین اظهارات و مکاتباتی داشته‌اند و مبلغ خواسته یا خواسته متقابل مشخص تر شده و احیاناً قرارنامه داوری تنظیم و امضا شده و پرونده به مرجع داوری تحوی گردیده است. این است که ماده ۳۰ (۲) قواعد می‌گوید همین که عملی و ممکن باشد، دیوان داوری مبلغ هزینه‌های داوری و رسیدگی به ادعای اصلی و ادعای متقابل را به میزانی که برای

تأمین حق‌الزحمه داوران و هزینه‌های اداری اتاق کافی باشد محاسبه و تعیین می‌نماید، و اگر بعداً مبلغ ادعاها تغییر یافت، میزان هزینه‌های داوری هم تعدیل خواهد شد. هزینه‌های داوری که برای رسیدگی به پرونده دیوان تعیین می‌کند در کلیه مراحل تا زمان صدور رأی است، امام ممکن است طرفین قبل از صدور رأی به مصالحه دست یابند و بخواهند دعوی را مختومه نمایند. در این صورت بسته به این که دعوی در چه مرحله‌ای مصالحه شود و داوران چه مقدار کار کرده باشند، مطابق ماده ۲ (۶) ضمیمه شماره ۳ قواعد دیوان داوری، فقط هزینه‌های آن مقدار رسیدگی را که تا مرحله مصالحه انجام شده است، به تشخیص خود تعیین و وصول می‌کند و باقیمانده هزینه‌های پرداخت شده را به پرداخت کننده مسترد می‌نماید. لکن ۲۵۰۰ دلار حق‌الثبت که هنگام ثبت پرونده در دبیرخانه پرداخته شده، قابل استرداد نیست. گفتیم هزینه‌های داوری که اتاق وصول می‌کند، براساس جدولی محاسبه می‌شود که ضمیمه شماره ۳ قواعد داوری است. ضریب هزینه‌های اداری با مبلغ ادعا نسبت معکوس دارد، یعنی هرچه مبلغ ادعا بیشتر باشد ضریب آن کوچکتر می‌شود. اما تعیین حق‌الزحمه داوران تابع وضع پرونده و پیچیدگی‌های حقوقی آن، مدت زمانی که برای رسیدگی لازم است، و نیز مهارت داور یا داوران است. به همین لحاظ گرچه حق‌الزحمه داوران هم تابع مبلغ ادعا است که ضریب آن در جدول هزینه‌ها آمده است، اما این مبلغ با اعمال دو ضریب تعیین می‌شود که حداقل و حداکثر حق‌الزحمه داوران را بین حداقل و حداکثر مشخص می‌نماید.

بند چهارم: تعیین محل داوری

طرفین می‌توانند در موافقتنامه داوری توافق کنند که داوری در چه محلی و کدام کشور برگزار شود. اما در صورتی که محل داوری معلوم نباشد، از جمله مسائلی که باید در مرحله اول داوری یعنی هنگام تسلیم درخواست داوری و شروع دعوی تعیین تکلیف شود، همین محل داوری است که مرجع داوری باید در آنجا تشکیل شود و کار خود را انجام دهد. تعیین محل داوری از نظر حقوقی پیامدهای قابل توجهی دارد که تفصیل آن در اینجا ضرورتی ندارد. همین قدر اشاره می‌کنیم که گرچه داوری اتاق از نوع داوری بین‌المللی است و مرجع داوری مطابق قواعد داوری اتاق به دعوی رسیدگی می‌کند و به مقررات و قوانین داوری یا

قوانین ماهوی کشور محل داوری مأخوذ نیست، اما به هر حال مکلف است قوانین آمره و نظم عمومی آن کشور را رعایت کند که همین امر ممکن است پاره‌ای محدودیت‌های حقوقی برای او ایجاد کند. البته امروزه کشورها سعی می‌کنند با تصویب قوانین پیشرفته در زمینه داوری حداکثر تسهیلات را برای برگزاری داوری‌های بین‌المللی در خاک خود برقرار نمایند و مراجع قضایی آنها در جریان داوری‌هایی که در سرزمین آنها برگزار می‌شود، کمتر دخالت نماید و این را از جمله امتیازات و جاذبه‌های بین‌المللی و اعتبار حقوقی نظام حقوقی خود می‌شمرند (مانند سوئیس و فرانسه) کما این که در کشور ما نیز، در سال ۱۳۷۶ قانون داوری تجاری بین‌المللی به تصویب رسید که در داوری‌های بین‌المللی که در ایران برگزار می‌شود قابل اجرا است و آزادی عمل فراوانی برای طرفین و داوران قائل شده و آن را قانونمند کرده و رویهم رفته تسهیلات حقوقی فراوانی نیز برای حسن برگزاری آنها فراهم نموده است. مطابق ماده ۱۴ قواعد داوری اتاق، در صورتی که طرفین در این مورد توافقی نکرده باشند، دیوان داوری اتاق با ملاحظه و دقت در موضوع دعوی، تابعیت طرفین و داورانی که تعیین شده‌اند یا می‌شوند، و نیز با توجه به قوانین کشور مورد نظر درباره داوری تجاری بین‌المللی که تا چه اندازه حمایت‌کننده و تسهیل‌کننده باشد، و همچنین با توجه به ملاحظاتی از قبیل سهولت رفت و آمد به کشور مورد نظر، «محل داوری» را تعیین می‌نماید که تصمیم او در این مورد قطعی می‌باشد. اثر مهم محل داوری آن است که جلسات داوری و استماع و نیز صدور رأی داوری باید در آن محل انجام شود و حتی اگر با توافق طرفین جلسات در محل دیگری برگزار شود، مفروض است که در «محل داوری» برگزار شده و مشمول مقررات احتمالی آن محل است. تا جایی که به صدور رأی مربوط می‌شود، رأی داوری تابعیت کشور محل صدور را دارد.

بند پنجم: تنظیم قرارنامه داوری

از جمله کارهای دیگری که باید در مرحله اول جریان داوری انجام شود، تنظیم قرارنامه داوری است. پس از انتخاب داور یا داوران و تشکیل مرجع داوری، دبیرخانه پرونده را به آن مرجع داوری تسلیم می‌کند. از این زمان به بعد، طرفین مستقیماً با مرجع داوری در تماس هستند و کلیه مکاتبات و لوایح خود را به او می‌دهند و نسخه‌ای هم به دبیرخانه ارسال می‌کنند.

داور یا داوران نیز باید نسخه‌ای از مکاتبات و تصمیمات و اقداماتی که انجام می‌دهند به دبیرخانه ارائه کنند و اگر احیاناً سؤال یا ابهامی درباره نحوه انجام کار داشته باشند می‌توانند از دبیرخانه راهنمایی بگیرند. طرف کلیه تماس و مکاتبات در دبیرخانه، مشاوره حقوقی دبیرخانه است که در ابتدای تشکیل پرونده برای آن تعیین شده است.

بند ششم: تهیه برنامه زمانی رسیدگی

مطلب دیگری که در مرحله اول جریان داوری باید تعیین تکلیف شود برنامه رسیدگی است. در قواعد جدید داوری اتاق که از سال ۱۹۹۸ لازم‌الاجرا شده، نهایت تلاش به عمل آمده که موجبات سرعت رسیدگی فراهم شود. از جمله تدبیرهایی که برای این منظور در قواعد آمده تکلیف مرجع داوری است که همزمان با تهیه قرارنامه داوری یا کوتاه زمانی پس از آن، باید برنامه زمانی خود را برای رسیدگی‌های بعدی تهیه و به طرفین و دیوان داوری تسلیم نماید (ماده ۱۸). از طرفی مطابق ماده ۲۴ (۱) قواعد، مرجع داوری باید ظرف شش ماه از تاریخ امضای قرارنامه داوری رسیدگی را به پایان برد و رأی بدهد. بنابراین فایده مهم تنظیم برنامه زمانی آن است که اولاً مرجع داوری را مأخوذ می‌کند که هنگام برنامه‌ریزی برای رسیدگی‌های آتی، توجه کافی مبذول دارد که واقع‌بینانه عمل کند و ظرف شش ماه داوری را به انجام رساند. ثانیاً او را ملزم می‌کند که در طول رسیدگی برنامه را رعایت کند زیرا هرگونه تغییر در برنامه زمانی رسیدگی موقوف به اطلاع طرفین و تصویب دیوان است. بدینسان دیوان وسیله مطمئنی برای کنترل عملکرد داوران در دست خواهد داشت و اگر به این نتیجه برسد که از انجام کار ناتوان هستند، چه بسا طبق ماده ۱۲ قواعد تصمیم به تعویض ایشان بگیرد.

بخش پنجم: رسیدگی به ادعاها

بطور کلی، دو شیوه رسیدگی و دادرسی وجود دارد: یکی حول هدایت و مدیریت دادرسی توسط دادگاه متمرکز است که در نظام حقوق نوشته متداول است، و دیگری حول مرافعه اصحاب دعوی متمرکز است و خاص نظام حقوقی عرفی است که خود اصحاب دعوی جریان دادرسی را زیر نظر قاضی هدایت و اداره می‌کنند و قاضی سرانجام رأی می‌دهد. شیوه دادرسی در داوری‌ها منجمله داوری اتاق بازرگانی علی‌الاصول بیشتر مقتبس از همین شیوه دوم است

خصوصاً که در داوری‌ها اصحاب دعوی آزادی عمل زیادی دارند. مثلاً در شیوه دوم استماع شهود توسط وکلای طرفین صورت می‌گیرد که از شاهد خود یا شاهد طرف مقابل سؤالاتی را مطرح می‌کنند و قاضی فقط در «مرتبط یا لازم بودن یا نبودن سؤالات» نظر می‌دهد در حالی که در شیوه اول حق سؤال از شهود باید با اجازه قاضی و از طریق دادگاه صورت گیرد.

بند اول: شیوه‌های رسیدگی به ادعا

شروع مرحله دوم از روند رسیدگی داوری، پس از تشکیل مرجع داوری و آماده شدن «قرارنامه داوری» ممکن می‌شود و تمام اقدامات و کارهایی که طی مرحله اول انجام شده مقدمات و ضرورت‌های ورود به مرحله «رسیدگی به ادعاها» محسوب می‌شوند. در واقع، هسته مرکزی و حاق هر داوری‌یی، همین مرحله است که به ایرادات و ادعاها و خواسته‌هایی که خواهان و خوانده مطرح نموده‌اند رسیدگی و درباره اختلافات فی‌مابین تصمیم‌گیری شود و فصل خصومت گردد. مسائل و موضوعاتی که حین رسیدگی در هر داوری مطرح می‌شود، خاص همان مورد است و تابع موضوع دعوی و خواسته مطروحه است و از این رو قابل نمونه سازی نیست. تشخیص قضایی و حقوقی داور یا داوران نیز بر حسب نوع و موضوع دعوی، استدلال‌ات حقوقی ارائه شده، اسناد و مدارک و ادله‌ای که اقامه شده و بالاخره قانون ماهوی حاکم بر دعوی، متفاوت است و قابل تعمیم و مدل‌سازی نمی‌باشد. حتی «رویه داوری» که به علت تکرار در دعاوی مشابه تولید می‌شود، هرچند در داوری‌های بین‌المللی بسیار مورد توجه است، اما اعتبار موضوعی دارد و فقط در موضوع همان دعاوی که صادر شده الزام‌آور است، و به همین لحاظ هیچ مرجع داوری مأخوذ و ملزوم به رعایت مفاد رأی مراجع دیگر داوری، نیست. با این که مسائل و موضوعات مورد رسیدگی در هر داوری و به تبع، تشخیص قضایی (رأی داوران) متفاوت است، اما ابزارها و روشهای رسیدگی و سنجش دعوی و تصمیم‌گیری قابل دسته‌بندی و مدل‌بندی است. مثلاً رسیدگی به ایرادات قبل از ورود به ماهیت، تبادل لوائح، استماع شهود، ارجاع به کارشناس، درخواست ادله و مدارک، تشکیل جلسه استماع شفاهی، و سایر روشهای دادرسی، از جمله ابزارهایی هستند که هم در دادگاهها و هم داوری‌ها متداول است و برای ارزیابی و سنجش قضایی ادعاها به کار می‌رود. در قواعد داوری اتاق هم

«رسیدگی» به ادعاها به کمک همین ابزارها و قالبها انجام می‌شود، که در ماده ۲۰ قواعد داوری اتاق به آنها اشاره شده است .

بند دوم: رسیدگی به موضوعات مقدماتی

قبل از هر چیز در صورتی که ایرادات صلاحیتی مطرح شده باشد، مرجع داوری باید علی‌القاعده ابتدا به آنها رسیدگی کند. چنان که قبلاً اشاره شد مطابق ماده ۶ (۲) و (۴) قواعد داوری اتاق، مرجع داوری صلاحیت دارد که به صلاحیت خود و قلمرو آن رسیدگی نماید. علاوه بر این، ممن است به عنوان یک امر مقدماتی، درخواست اقدامات تأمینی (دستور موقت) شده باشد که در این صورت مرجع داوری مکلف است به عنوان یک امر فوری و مقدماتی به آن رسیدگی و اتخاذ تصمیم کند و به صورت «دستور» یا «رأی جزئی» تصمیم بگیرد (ماده ۲۳ قواعد). (اختیار مرجع داوری برای صدور دستور موقت و اقدامات تأمینی مدتها بین نویسندگان مورد بحث بود و بعضی عقیده داشتند که دستور موقت مستلزم اختیارات خاص دادگاهها است که از ضمانت اجرای قدرت عمومی دولتی برخوردارند. اما امروزه رویه داوری بین‌المللی این واقعیت را پذیرفته که در صورت توافق طرفین مسلماً مرجع داوری مربوط حق رسیدگی به درخواست دستور موقت و صدور آن را دارد. معذکک برای اجرای چنین دستوری در مواردی که مخاطب آن را طوعاً اجرا نکند، ناگزیر باید به محاکم دادگستری مراجعه شود .

بند سوم: شروع رسیدگی ماهوی و تبادل لوایح

مطابق ماده ۲۰ قواعد، مرجع داوری مکلف است در اسرع وقت، ابتدا واقعیات مربوط به دعوی و اوضاع و احوالی را که منتهی به بروز ادعا شده است، به روش مناسب بررسی و احراز نماید. علاوه بر این، باید ترتیب تبادل لوایح کتبی بین طرفین را بدهد و در چارچوب زمان‌بندی رسیدگی که قبلاً تدوین کرده برای آن تعیین وقت کند، و بالاخره باید ترتیب لازم برای استماع نظرات ایشان را بدهد (ماده ۲۰ (۳) و (۴) قواعد). مرجع داوری ممکن است پس از دریافت لوایح طرفین، لازم بداند مستندات و ادله اضافی در یک موضوع خاص ارائه شود یا حیثاً یکی از طرفین درخواست «افشای مدارک» از طرف مقابل نماید (discovery) و دیوان هم آن را مناسب و مرتبط تشخیص دهد و بپذیرد، که در این صورت می‌تواند دستور

دهد این قبیل مستندات و ادله اضافی یا مدارک تسلیم گردد (ماده ۲۰ (۵) قواعد). درباره اختیارات مراجع داوری برای دستور «افشای مدارک» گفتگوهای زیادی بین صاحب‌نظران وجود دارد. حقوق‌دانان متعلق به نظام حقوقی نوشته کمتر با آن موافقتند ولی اصحاب حقوق عرفی آن را مجاز و ممکن می‌دانند خصوصاً که تدبیر «افشای مدارک» اساساً ریشه در سیستم دادرسی حقوق عرفی دارد که امر دادرسی عملاً و عمدتاً توسط خود اصحاب دعوی هدایت و انجام می‌شود و قاضی در واقع ناظر است و سرانجام رأی می‌دهد. اما امروزه در رویه داوری بین‌المللی بطور کلی پذیرفته شده که مراجع داوری علی‌الاصول چنین اجازه‌ای دارند، خصوصاً اگر در قواعد داوری که طرفین آن را پذیرفته‌اند، به آن تصریح شده باشد.

بند چهارم : جلسه استماع

معمولاً آخرین اقدام مرجع داوری پس از تبادل لوایح عبارت است از برگزاری جلسه استماع شفاهی که بعد از آن ختم رسیدگی اعلام می‌شود. جلسه استماع معمولاً در محل داوری برگزار می‌شود و اگر برای سهولت، محل دیگری برای آن در نظر گرفته شود، باز هم مفروض است که در آنجا برگزار شده است (ماده ۲۵ (۳) قواعد). جلسه استماع ممکن است به درخواست یکی از طرفین یا به تشخیص خود مرجع داوری برگزار شود (ماده ۲۰ (۲) قواعد). معذک، در صورتی که مرجع داوری مناسب بداند، می‌تواند تصمیم بگیرد بدون جلسه شفاهی و صرفاً براساس لوایح و اسناد و مدارک و ادله کتبی رسیدگی نماید، اما اگر یکی از طرفین تقاضای تشکیل جلسه نماید، مکلف است جلسه را تشکیل دهد (ماده ۲۰ (۶) قواعد). در مواردی که قرار است جلسه استماع برگزار شود، مرجع داوری تاریخ و محل آن را به طرفین ابلاغ می‌کند که در آن حضور یابند. لکن در صورتی که یکی از طرفین علی‌رغم اطلاع و ابلاغ، بدون عذر موجه در جلسه حاضر نشود مانع از ادله رسیدگی و برگزاری جلسه نیست (ماده ۲۱ (۱) و (۲) قواعد). جلسه استماع داوری، غیرعلنی است و فقط اصحاب دعوی و نمایندگان و وکلای ایشان حق شرکت دارند و حضور افراد غیر ذی‌مدل در جلسه در صورتی مجاز است که هم طرفین و هم داوران اجازه دهند (ماده ۲۱ (۳) قواعد). در جلسه استماع، معمولاً خواهان و خوانده مطالب و نظرات خود را بیان می‌کنند. شهود استماع می‌شود و در

صورتی که پرونده به کارشناس ارجاع شده باشد، کارشناس نیز احضار و نظرات او شنیده می‌شود.

بند پنجم: قانون شکلی و ماهوی حاکم

آیین دادرسی و داوری تابع قواعد داوری اتاق است (ماده ۱۵ قواعد) و داوران مکلف نیستند قانون آیین دادرسی کشوری را رعایت نمایند، اما بهر حال باید هنگام رسیدگی قوانین آمره کشور محل رسیدگی را رعایت کند و الا چه بسا رأی صادره در مرحله اجرا دچار مشکل شود. اما در صورتی که طرفین مقررات دادرسی خاصی را انتخاب کرده باشند که در داوری‌شان اعمال شود، مرجع داوری باید آن را محترم شمرد و چنانچه در این مقررات به قانون داخلی نیز اشاره شده باشد که باید در داوری اعمال شود، باید آن را رعایت نمایند (ماده ۱۵ (۱) و (۲) قواعد). مثلاً در قوانین بعضی کشورها مقرر شده که نصب داور باید به تأیید دادگاه محلی نیز برسد یا گاه در قوانین داخلی پیش‌بینی شده که اگر خواهان تبعه خارجی باشد باید برای هزینه دادرسی تضمینی بدهد، یا گاه مقرر شده که رأی داوری باید مستدل باشد. در مورد قانون ماهوی حاکم بر دعوی، مطابق اصل آزادی اراده (اتونومی) (اولویت با انتخاب و توافق خود طرفین است که می‌تواند قانون داخلی هر کشور را که مناسب بدانند به عنوان قانون ماهوی حاکم برگزینند، یا به جای انتخاب قانون کشور خاصی احیاناً توافق کنند که دعوی مطابق اصول کلی حقوقی حل و فصل خواهد شد، و یا مقرر نمایند ترکیبی از این دو منبع حقوقی در ماهیت دعوی اعمال و اجرا شود. در صورتی که طرفین قانون ماهوی را انتخاب نکرده باشند، طبق ماده ۱۷ (۱) قواعد داوری اتاق، مرجع داوری قواعد حقوقی که خود مناسب دعوی تشخیص دهد انتخاب و اعمال می‌کنند. اما در هر حال مرجع داوری مکلف است مفاد قرارداد و نیز عرف تجاری مرتبط با موضوع دعوی را اعمال نماید. در این ماده ۱۷ (۱) قواعد، دو نکته ظریف وجود دارد. اولاً صحبت از «قواعد حقوقی» است و نه «قانون حاکم». این ظرافت در تعبیر، ناظر به این نکته است که لازم نیست مرجع داوری در جستجوی قانون مناسب، حتماً قانون موضوعه یک کشور خاص را به عنوان قانون حاکم بر ماهیت برگزیند، بلکه می‌تواند هرگونه قواعد حقوقی را که مناسب بدانند اعمال کند، اعم از این که قانون

داخلی یک کشور باشد یا اصول کلی حقوقی یا ترکیبی از آن دو. به عبارت دیگر مفهوم قواعد حقوقی اعم از قانون داخلی است. ثانیاً مرجع داوری می‌تواند در مقام تعیین قانون ماهوی حاکم بر دعوی، هرگونه قواعد حقوقی را که با توجه به موضوع دعوی مناسب و مرتبط بداند، مستقیماً برگزیند و نیازی ندارد که به قواعد سنتی حل تعارض قوانین یا انتخاب قانون مناسب توسل جوید. این حکم ماده ۱۷ (۱) قواعد هماهنگ با رویه معاصر در داوری بین‌المللی است. مطابق ماده ۳۵ قواعد، در کلیه اموری که قواعد داوری ساکت باشد مرجع داوری باید مطابق روح قواعد رسیدگی نماید و نمی‌تواند به علت سکوت قواعد از رسیدگی امتناع ورزد.

بند نهم: ختم رسیدگی

قاعده کلی برای ختم رسیدگی آن است که در هر پرونده باید به هر دو طرف فرصت کافی و معقول برای اظهار نظر مطالب و دفاعیات آنها داده شود و مرجع داوری باید قانع شود که با توجه به وضعیت دعوی و مسائل مطروحه در آنها، طرفین از چنین فرصتی برخوردار شده‌اند (ماده ۲۲ (۱) قواعد). پس از این اقناع است که مرجع داوری می‌تواند ختم رسیدگی را اعلام کند و وارد مرحله صدور رأی شود. پس از ختم رسیدگی، هیچ‌گونه مطلب یا استدلال یا مدرک جدیدی از هیچ‌یک از طرفین مقبول و مسموع نیست. معمولاً ختم رسیدگی پس از جلسه استماع شفاهی اعلام می‌شود، اما گاه پیش می‌آید که مرجع داوری به طرفین اجازه می‌دهد که پس از استماع هم یک لایحه بدهند و سپس ختم رسیدگی را اعلام می‌نمایند.

بند هفتم: صدور رأی

الف) بررسی پیش‌نویس رأی توسط دیوان: صدور رأی داوری، پایان رسیدگی است. مرجع داوری باید با توجه به مجموع لوایح و اظهارات طرفین و اسناد و مدارکی که ارائه کرده‌اند و با رعایت قواعد حقوقی حاکم بر دعوی، تصمیم‌گیری نماید و طبق ماده ۲۵ (۲) قواعد باید با ذکر ادله و استدلال رأی بدهد. (۵۵) در داوری‌های یک نفره، صدور رأی آسان‌تر است، اما در داوری‌های سه نفره ممکن است بین اعضای هیأت داوری اختلاف نظر بوجود آید که در این صورت مطابق ماده ۲۵ (۱) قواعد رأی اکثریت ملاک است، و اگر اکثریت هم تشکیل نشود، رأی رئیس هیأت کافی است. داور اقلیت می‌تواند نظر مخالف یا جداگانه خود را بدهد و

ضمیمه رأی شود، اما جزو رأی داوری نیست. رأی ممکن است به صورت توافقی باشد یا به صورت مرضی‌الطرفین و مبتنی بر مصالحه و سازش بین طرفین. در صورتی که طرفین حین رسیدگی به مصالحه دست یابند می‌توانند توافقهای حاصله را به مرجع داوری اعلام و درخواست کنند به صدور رأی صادر شود تا آثار حقوقی رأی را داشته باشد (لازم‌الاجرا بودن - اثر امر مختومه) که در این صورت طبق ماده ۲۶ قواعد «رأی مبتنی بر تراضی» صادر می‌شود. رأی ممکن است به صورت «جزئی» باشد یعنی قسمتی از دعوی را مورد تصمیم‌گیری قرار داده باشد، و بقیه موضوعات را به رسیدگی‌های بعدی موکول کند؛ یا ممکن است «نهایی» که شامل کل دعوی می‌شود.

ب (ابلاغ رأی: دبیرخانه مسؤول ابلاغ رأی داوری است طبق ماده ۲۵ (۳) قواعد طرفین می‌پذیرند که شیوه دیگری برای ابلاغ رأی لازم نیست. مطابق ماده ۲۸ (۱) قواعد پس از این که دبیرخانه اطمینان حاصل نمود که هزینه‌های داوری اتاق به صورت کامل پرداخت شده، رأی را ابلاغ می‌کند. یک نسخه رأی در دبیرخانه دیوان اداری اتاق تودیع می‌شود و اگر طرفین نسخ اضافی بخواهند، آن را تصدیق و به ایشان تسلیم می‌نماید.

ج) اصلاح و تفسیر رأی: یکی از نوآوری‌هایی که هنگام تجدید نظر در قواعد داوری اتاق در سال ۱۹۹۸ انجام شده، این است که رأی داوری قابل اصلاح و تفسیر است و هم مرجع داوری و هم هر یک از طرفین می‌توانند ظرف ۳۰ روز از تاریخ ابلاغ رأی تقاضا کنند که اشتباهات نگارشی یا محاسباتی که احیاناً در رأی وجود دارد اصلاح شود یا اگر قسمت‌هایی از آن مبهم است، تقاضای تفسیر رأی را بکنند (ماده ۲۹ قواعد). درخواست اصلاح یا تفسیر رأی باید به طرف مقابل ابلاغ و فرصتی - که به هر حال بیش از ۳۰ روز نخواهد بود - به او داده شود که اظهار نظر نماید و سپس مرجع داوری به تقاضای مذکور رسیدگی می‌نماید. رأی اصلاحی یا تفسیری مرجع داوری باید ظرف ۳۰ روز صادر شود و جزء رأی اصلی محسوب می‌شود و همان تشریفات مربوط به صدور رأی اصلی - مانند بررسی توسط دیوان و ابلاغ از طریق دبیرخانه - در مورد رأی اصلاحی و تفسیری نیز اجرا می‌شود.

د) اجرای رأی داوری: گفتیم آراء داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی قطعی و لازم‌الاجرا است اما لازم‌الاجرا بودن رأی غیر از اجرای آن است و در صورتی که محکوم علیه حاضر نشود طوعاً مفاد رأی را اجرا نماید، ناچار باید به محاکم داخلی کشور محل اقامت یا محل وقوع اموال او مراجعه و درخواست شناسایی و اجرای رأی را به عمل آورد. اجرای رأی داوری در این مرحله موکول و محول به قوانین داخلی کشور محل اجرا است که تا چه حد آن را معتبر بشناسد و شناسایی نماید و سپس دستور اجرا (اجرائیه) صادر نماید .

منابع و ماخذ

۱. جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۱)، ترمینولوژی حقوق، تهران: انتشارات گنج دانش
۲. نیکبخت، حمیدرضا (۱۳۸۸)، داوری تجاری بین‌المللی آیین داوری، چاپ اول، موسسه مطالعات بازرگانی
۳. دکتر جنیدی، لعیا، قانون حاکم در داوریه‌های تجاری بین‌المللی، انتشارات دادگستر، چاپ اول، ۱۳۷۶
۴. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج دانش، چاپ ششم، ۱۳۷۲
۵. مدنی، سیدجلال‌الدین، آیین دادرسی مدنی، جلد دوم، انتشارات گنج دانش، چاپ دوم، ۱۳۸۰
۶. کلاویوم، اشمیتوف، ترجمه، اخلاقی، دکتر بهروز و دیگران، حقوق تجارت بین‌الملل، جلد اول، انتشارات سمت
۷. محبی، محسن، نظام داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی، انتشارات کمیته ایرانی داوری بین‌المللی، ۱۳۸۴
۸. جعفری لنگرودی، دکتر محمد جعفر، دایره‌المعارف حقوق مدنی و تجارت، جلد اول

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی